

квих бракова. Ово је посебно било изражено у социјалистичкој Југославији, где су многи Србијанци - пре свега припадници ЈНА, остали у новој Хрватској, баш захваљујући духовној доминацији својих супруга, Хрватица-католикиња.

Аутор је одлично апострофирао да ни Срби који су били поданици Аустро-Угарске, а ни данашњи, нису дубље знали ни наслућивали одакле и докле сеже хрватска мегаломанија. „Сваки отпор тим неспроникнутим творцима хрватских стремења био је више стихијски покушај појединца да укаже на крајњу сврху таквих настојања, а не смишљен заједнички програм јединственог српског корпуса“. Срби навикли на искушење и жртвовање, самоуверени да су због бројчане надмоћности несавладиви и непобедиви, нису знали да нађу разумну границу и на њој зауставе Хрвате – како је указао академик Крстић, а што је својом књигом, сматрамо, учинио др Жутић.

Данас су остварени многи циљеви Хрвата. Од социјалистичке Хрватске која је „лијепа као жена због свог танког струка“ (мр Зоран Велагић), створена је прилично заокружена територијална целина са изгледима за даља територијална проширења. Време је да Срби коначно схвате каква је стратегија и тактика хрватске политике и који су њени

циљеви. Неозбиљно је сматрати да ће се актуелна и будућа Хрватска зауставити, све док не (покуша да) допре до својих максималних „повијесних“ граница. Јер њихова политика је дугорочна, баш као и политика Римокатоличке цркве чији су они експоненти на Балкану – а то нам предочава и др Жутић. Однос снага је битно измењен на штету српства и било какав следећи експеримент братимљења или уједињавања са Хрватима, Срби ће платити скупо.

На крају критичар би могао да закључи да би било интересантно сагледавање насловљене теме и из мађарског угла, премда су Хрвати у зениту своје националне ренесансе били њихови поданици и немоћни противници. Сигурно је да би требало направити исту паралелу и са бугарском државотворном идејом, јер је српство било и на истоку суочено са још једним „братским“ изазовом. Оно што забрињава потписаног критичара је да је ова књига прошла незапажено и без полемике. Пре свега са домаћим колегама, у чији је научни атар „ускочио“ др Никола Жутић, а затим уколико то проток информација дозволи и од хрватске научне публике. Без ове повратне информације, Жутићева књига остаће израз једног времена. Ипак, он нам је предочио своја тумачења и тако остао мирне савести.

Бојан Б. Димићријевић

БОЈ НА МИШАРУ 190 ГОДИНА КАСНИЈЕ

Зборник радова, Народни музеј Шабац, Шабац 1997

Током 1997. године из штампе је, у издању Народног музеја Шабац, изашла књига *Бој на Мишару – 190 година касније*. Књига садржи научне радове са научног скупа, одржаног под истим насловом у Шапцу, 9. августа 1996. године, поводом 190-годишњице боја на Мишару.

Свих седамнаест реферата је објављено према редоследу излагања. Реферати се односе на разна питања и проблеме везане за бој на Мишару. Међутим, они се могу подијелити у три скупине.

Прву скупину чине реферати академика Чедомира Попова „Европски

свет у 1806. години“ и академика Милорада Екмечића „Година 1806. у српској револуцији“.

Академик Чедомир Попов анализира стање и збивања у Европи и шире у вријеме Првог српског устанка и на зналачки начин уклапа бојеве, вођене у Србији, међу којима је и бој на Мишару, у општа кретања, збивања и догађаје у Европи и шире.

Академик Милорад Екмечић, са ширег становишта, посматра збивања и догађаје у Србији 1806. године и повезује их са збивањима и догађајима у Европи. Он се посебно бавио узроцима и посљедицама Првог српског устанка, указујући на сличности и разлике српске револуције са револуцијама у Европи, посебно сличностима и разликама са Француском револуцијом.

Другу скупину чини десет реферата у којима аутори, истакнути историчари, анализирају збивања и догађаје у Првом српском устанку посебно се осврћући и анализирајући бој на Мишару. Тако, академик Владимир Стојанчевић разматра гледања Вука Караџића, Леополда Ранкеа и Стојана Новаковића на битку на Мишару. Петар Милосављевић је презентовао архивску грађу о боју на Мишару, која се налази у руским архивима, односно грађу руске провенијенције. Радош Љушић је обрадио улогу Карађорђа у боју на Мишару и упоредио битке на Мишару и Делиграду, док је Петар Опачић говорио о Карађорђу као војсковођи упоређујући га са тада најистакнутијим војсковођама у Европи. За ту тврдњу је навео низ примјера па и признања, међу којима и признања које му је изрекао сам Наполеон.

Саво Скоко је, поредосталог, анализирао сналажљивост и ратну вјештину Карађорђевић устаника у боју на Мишару и утицај тога боја за сламање турске љетне офанзиве током 1806. године. Он, као познати војни историчар, зналачки је процијенио све аспекте овога

проблема и са правом констатовао да је бој на Мишару био „... без сваке сумње, највећа победа Срба у првом устанку 1804–1813. године, који је имао епохалан значај не само за српски него и за све поробљене балканске народе“. Војислав Суботић је успјешно приказао војну димензију битке на Мишару 1806. године, истичући да бој на Мишару, посматран у контексту војне стратегије и тактике, примјене принципа ратне вјештине и тактике, начина командовања и маневрисања устаничких чета, улази у ранг оних бојева који су правовремено и одлично испланирани, вјешто вођени и добијени, у чему је највећа заслуга самог вође устанка Карађорђа.

Здравко Антонић је говорио о радovima академика Васе Чубриловића о боју на Мишару. Академик Чубриловић спада у наше најистакнутије историчаре, који је о боју на Мишару написао доста, па је др Антонић с правом одабрао наведену тему на једном оваквом научном скупу. Поред навођења бројних радова које је академик Чубриловић написао, Антонић је истакао и низ чињеница које је академик Чубриловић прикупио и закључке које је на основу тих чињеница извео. Међу те закључке спада и онај кога је Чубриловић изрекао да су Срби побједом на Мишару добили рат против Турске. Радови академика Чубриловића су посебно значајни и по томе што је у њима указао на утицај слободарских идеја из Србије на Србе и друге народе у Босни и Херцеговини.

Трећу скупину чине реферати који се баве, могло би се рећи, одразима боја на Мишару на каснија умјетничка, културна и друга питања која приказују значај и величину ове битке. Тако Петар Влаховић указује на турске казне које се помињу у pjesмама, односно pjesми *Бој на Мишару*, односно које су примењиване на Србе у доба турског периода владавине. Добрила Арнаутовић указује како је мишарски бој инспирисао народи

пјеснике да кроз пјесму искажу његов значај за побједу српског народа над Турцима.

Миљана Савић је говорила на тему како су ликовни умјетници видјели мишарски бој и како су га приказали у својим умјетничким дјелима. Станиша Вујановић је говорио о епитафима Луки Лазаревићу, једном од војвода у Првом српском устанку. На крају је Душан Михајиловић говорио како су српски бојеви и њихови актери представљени на позорници.

Простор нам не дозвољава да шире прикажемо све реферате и да укажемо на њихове добре и мање добре стране. Међутим, можемо са сигурношћу констатовати да сви они, свакако сваки из посебног угла, анализирају Карађорђевог устанак у Србији и у њему бој на Мишару и указују на значај тих догађаја

и збивања на општу историју српског народа.

У књизи је објављен и Прилог библиографија радова о боју на Мишару, међу којима се налази и 45 посебних издања и 126 студија, чланака и прилога, што свима онима који се баве Првим српским устанком омогућава да се лакше снађу у истраживању и проучавању ове проблематике.

Дат је и регистар личних имена која се појављују у књизи, осим имена аутора из библиографије о боју на Мишару.

С обзиром на вриједност књиге препоручујем је не само професионалним историчарима него и широј публици, јер ће у њој наћи много релевантних чињеница из историје Првог српског устанка и доћи до сазнања о херојству бораца за ослобођење земље од освајача и оданости своје народу.

Драго Боровчанин

Мери Е. Дарам, КРОЗ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ (1900–1903)

Превео и поговор написао Вујадин Милановић, Београд 1997, /П/ + 338

Последњих неколико година неки наши преводиоци и издавачи настоје да бар делимично поуне велику празнину у домаћој историјској науци насталу због тога што су путописне белешке странаца који су путовали српским земљама запостављене и неистражене. Објављено је неколико књига превода фрагмената или интегралних текстова путописних бележака које прате углавном квалитетни коментари и поговори. У овом, треба веровати, тек започетом низу веома значајно место заузима превод књиге *Кроз српске земље* Енглескиње Мери Едит Дарам. Књигу је превео, приредно за штампу и написао поговор врсни англиста Вујадин Милановић.

Мери Е. Дарам је била веома образована Енглескиња. Завршила је Бедфорд колеџ и, због изразитих сликарских амбиција и талента, наставила школо-

вање на Краљевској сликарској академији. Почетком XX века (од 1900. до средине 1903. године) следећи савете лекара, пропутовала је онај део Балканског полуострва који је назвала *земљом Србиномом*. Знала је немачки, француски и италијански језик. Српски, за који у Лондону „не знају школе и институти у којима се изучавају сви језици Европе, Азије, Африке и Америке“ учила је баш ту, у Лондону, пред полазак, код једног Пољака. Тада није знала турски а ни албански који је научила током својих каснијих путовања. Оне територије које је обишла током прве три године својих путовања назвала је српским земљама подразумевајући при томе: Црну Гору, Србију, Стару Србију и северну Албанију. У том периоду она је, у више наврата, пропутовала делове Црне Горе (Његуши, Цетиње, Подгорица, Ријека